

การจัดการป่าไม้ชุมชน

โดย

ดร.สอาด บุญเกิด^{1/}

เมื่อมีการกล่าวถึงเรื่องการจัดการป่าไม้แล้ว เราก็จะเห็นได้ว่า การจัดการป่าไม้คือ "หัวใจของการป่าไม้ของชาติ" เพราะฉะนั้นหากขาดการจัดการป่าไม้ที่ดีก็เปรียบเสมือนหัวใจของการจัดการป่าไม้เกิดเป็นโรค หรือมีความผิดปกติ เมื่อไม่เยียวยารักษา ก็จะพินาศไป เมื่อป่าพินาศหายสาบสูญไปแล้ว กรมป่าไม้ก็ต้องพังไปด้วย ท่านจะแน่ใจได้เพียงใจได้ว่า อุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ฯลฯ จะอยู่ได้ตลอดรอดภัยอย่างจริงจัง และไม่แน่ว่าจะยังอยู่ภายใต้การอารักขาหรือได้บังคับบัญชาของกรมป่าไม้ตลอดไป หากกรมป่าไม้ยังไม่มีการจัดการป่าไม้ซึ่งสมบูรณ์และดีพอ นอกจากนั้นการป่าไม้ก็ยังวิวัฒนาการจากป่าธรรมชาติไปสู่ป่าปลูกโดยรัฐ โดยเอกชน โดยหมู่บ้าน หรือชุมชน หรือโดยวิธีการของป่ารักษาหรือป่าสำหรับชาวไทยภูเขา กรมป่าไม้จะได้จัดการกับป่าในรูปแบบเก่า ๆ และป่าในรูปแบบใหม่ ๆ นี้อย่างไร

การจัดการป่าไม้นั้นเราเริ่มวิธีการเปลี่ยนระบบราชการบริหารงานป่าไม้ออกเป็นสองส่วน คือ การบริหารส่วนกลางและ บริหารส่วนภูมิภาค การบริหารส่วนกลางนั้นก็ มี ป่าไม้เขต กองต่าง ๆ ส่วนการบริหารส่วนภูมิภาคก็ได้แก่ ป่าไม้จังหวัด ป่าไม้อำเภอ การบริหารระบบนี้ได้เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ แต่การบริหารของระบบส่วนภูมิภาคและระบบส่วนกลางนี้ไม่มีขอบเขตหรือวงงานจำกัดกันแน่นอน และโดยเหตุนี้ทางจังหวัดหรือท่านผู้ว่าราชการจังหวัดโดยทั่ว ๆ ไปเขาถือว่าเขาไม่มีเอกภาพที่จะดูแลการทำงานของป่าไม้จังหวัดและไม่ได้มีความรับผิดชอบในเรื่องของป่าไม้เท่าที่ควรจะเป็นและตามที่ทางการป่าไม้มุ่งหวังตั้งแต่ขึ้นแรก เพราะเมื่อดำเนินการหรือทำงานกันจริง ๆ ในระยะเวลาต่อมางานป่าไม้ส่วนใหญ่กลับมาอยู่ในส่วนกลางเสียเป็นส่วนใหญ่ งานส่วนภูมิภาคกลายเป็นพวกเก็บรายได้และต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองเสียมากต่อมาก ในสภาพของการป่าไม้ของเมืองไทยในปัจจุบันทำให้มีความจำเป็นที่ควรจะได้คิดปรับปรุงการบริหารงานป่าไม้เสียใหม่พร้อมกับการจัดการป่าไม้ หรือ "วางนโยบายการป่าไม้" ของชาติเสียใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของการป่าไม้หรือการใช้ประโยชน์ที่ดินแห่งชาติ

การจัดการวางโครงการป่าไม้ชุมชนดูจะเป็นเรื่องใหม่ซึ่งในเวลานี้ก็ยังไม่เข้ารูปที่ เพราะราษฎรส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจอยู่ว่าราชการจะเป็นผู้จัดที่ดินปลูกป่าให้และก็เป็นจริงคือ ทางราชการก็จัดเอาที่สาธารณะ เพื่อการเลี้ยงสัตว์ของหมู่บ้านที่มีอยู่เดิมจัดสร้างเป็นสวนป่าขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นบ้างที่ว่าแล้ว พวกชาวบ้านจะไปเลี้ยงสัตว์ ไร่ ควบเขาที่ไหน

การจัดการป่าไม้เพื่อชุมชน ควรจะได้เริ่มวางแผนขึ้นโดยกรมป่าไม้ โดยมีกรมต่าง ๆ ใน

^{1/} อาจารย์พิเศษ ภาควิชาวนวัฒนวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงคมนาคม เป็นฝ่ายสนับสนุน หรือทางที่ดีที่สุดก็คือ แผนนี้ควรจะวางโดยผู้ว่าราชการจังหวัด โดยการแนะนำของป่าไม้จังหวัดและกรมป่าไม้ เพราะในแต่ละท้องที่ความต้องการในการใช้ไม้จะต่างกันไป และวิธีการปลูกก็อาจจะแตกต่างกันด้วย เช่น อาจจะปลูกเป็นแปลง เป็นบล็อกหรือ เป็นป่า หรือปลูกเป็นแถบ เป็นแนวกันลม หรือปลูกเป็นแนวปะทะลมตามคันนา

การจัดการป่าไม้ชุมชนนั้น เราก็มหวังว่าจะเป็นการจัดการป่าเพื่อสนองความต้องการของชุมชน เพราะฉะนั้นเราก็อาจจะประเมินหรือคาดคะเนว่าในชุมชนนั้น ๆ เราควรจะมีป่าชุมชนไว้ประมาณเท่าใด (หากราษฎรอยู่ในระเบียบวินัย เคารพต่อกฎหมายและข้อตกลง) ผู้เชี่ยวชาญได้มีการสำรวจและคำนวณกันไว้ว่า ราษฎรโดยทั่วไปจะต้องใช้ไม้เพื่อหุงหาอาหารให้ความร้อนต่าง ๆ ประมาณคนละ ๑.๓-๑.๖ ม^๓/คน/ปี การใช้ไม้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความเจริญของประเทศมากน้อยเพียงใด (ทั้งนี้หมายถึงประเทศที่กำลังพัฒนา) สำหรับความเจริญเติบโตของไม้ยูคาลิปตัสนั้น จะมีความแตกต่างกันมากคือจะมีราว ๑-๓๐ ม^๓/เฮก/ปี และเราเชื่อว่า *E. camaldulensis* ในเมืองเราอาจจะโตได้ถึง ๑๒ ม^๓/เฮก/ปี ในการปลูกแบบธรรมดา โดยมีรั้วรอบตัดฟันหรือตัดเพื่อให้แตกหน่อ ๑๐ ปี การจัดการโครงการจัดการป่าไม้ชุมชนนี้ อาจจะถือว่าเป็นการวางโครงการชั่วคราวหรือจะเรียกว่า FLOATING SOCIAL FOREST WORKING PLAN ในภาษาอังกฤษก็คงจะได้

จากตัวเลขที่ประเมินหรือยกเมฆข้างบนนี้ จะพอคิดคร่าว ๆ ว่า ในรั้วรอบตัดฟัน ๑๐ ปีไม้จะมีปริมาตร ๑๒๐ ม^๓ ใน ๑ เฮกแตร์ หรือ ๑๐๐ คน ใช้ไม้ในเนื้อที่ ๑ เฮกแตร์ในหนึ่งปีโดยประมาณ ดังนั้นหากในหมู่บ้านนั้นมีราษฎร ๑๐๐ คน จะต้องมีเนื้อที่ปลูกป่าประมาณ ๑๐ เฮกแตร์ทั้งหมดหรือปลูกไม้เป็นรอบหมุนเวียนปีละประมาณ ๒,๕๐๐ ต้น (คิดระยะปลูก ๒ X ๒ เมตร) ปลูกตามคันนา ทั้งนี้เป็นตัวอย่างของความเจริญเติบโต ระยะปลูกในขนาดที่อาจจะเป็นไปได้ และราษฎรเจ้าของชุมชนปฏิบัติถูกต้องควบคุมให้เป็นไปตามระเบียบและวิธีการปลูกและดูแลต้นไม้ที่ถูกต้อง

THAI JOURNAL OF FORESTRY
VOL. 2 NO. 3 JULY-SEPTEMBER 1983

Contents

Editor			(i)
Editor to Authors			(ii)
Rural and Urban Demand, Supply, Distribution and Use of Fuelwood and Char- coal for Domestic Purposes in Thailand	SOMPETCH MUNGKORNDIN		162
Chemical Composition of Forage crops planted on mine Tailings	WANNA BOONNARONG VIRATANA BUNVONG	TREEYAKIT TANEERAT TANPIBAL THAIUTSA	175
Yield and efficiency in Transformation of Wood into Charcoal	PREECHA	KIATGRAJAI	186
Utilization of Para-Rubber Wood	PROF. AMNUAY CORVANICH		197
Forest Community Management	SA-ARD	BOONKIRD	206
News Report			208
Publication			210
Index Vol. 2-2 1983			211

THAI JOURNAL OF FORESTRY

Thai Journal of Forestry in a three monthly publication. Subscribers inside Thailand pay annual fees of 120 Bahts. Subscription request should be sent to the Director, Forestry Research Center, Kasetsart University, Bangkok, Bangkok.